

УДК 338.48:711.435

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В МАЛИХ ІСТОРИЧНИХ МІСТАХ

Гоблик В.В.

PROSPECTS OF TOURISM DEVELOPMENT IN SMALL HISTORICAL TOWNS

Hoblyk Volodymyr

В статті розглянуто низку проблем, що стосується розвитку туризму малих міст Закарпаття, які мають статус історичних. Охарактеризовано особливості і перспективи розвитку таких поселень через призму діяльності суб'єктів туристичної сфери, виявлені сильні і слабкі сторони, охарактеризовано можливості і загрози, які можуть вплинути на вироблення стратегії розвитку туристично-рекреаційної складової соціально-економічного розвитку малих міст.

Ключові слова: *малі міста, сфера туризму, розвиток території, туризм, ресурси, інвестиції.*

The article deals with a number of problems concerning the development of tourism of small cities of Transcarpathia with historical status. The peculiarities and prospects of development of such settlements are characterized through the prism of the activity of the subjects of the tourist sphere, the strong and weak sides are identified, the opportunities and threats that may influence the development of the tourism and recreational component of the socio-economic development of small cities are described.

It is shown that small historical cities of the Transcarpathian region have great potential for development of tourist activity. Maximum use of the existing demographic, natural, historical, cultural, recreational potential of the territory will enable to improve its economic and financial situation in a difficult economic situation.

To achieve significant results in the development of small cities, cooperation and interconnection of central and local authorities, local government, public organizations in developing development and investment programs.

Keywords: *small cities, tourism sphere, development of territory, tourism, resources, investments.*

Малі міста відіграють важливу роль в розвитку Закарпатської області, оскільки питома вага населення таких поселень в регіоні є вищою (56,85 - 57,03%), ніж чисельність населення середніх та великих міст разом (табл. 1).

В економіко-географічній літературі немає єдності думок щодо групування міст [1]. Досить широко використовується наступна класифікація міст. Категорію міст з чисельністю населення до 50 тис. осіб розділяють на підгрупи залежно від рівня соціально-економічного розвитку міських поселень, їх ролі в територіальній структурі господарства та системі розселення населення. Населені пункти з людністю менше 10 тис. осіб названо «дуже малими містами» або «селищами», 10-20 тис. осіб – «малими містами», а 20-50 тис. осіб – «напівсередніми». Всі вони об'єднані в загальну категорію «малі міські поселення» [2, с.28]. Такий розподіл малих міських поселень залишається актуальним донині (табл.1). У більшості випадків простежуються особливості соціально-економічного розвитку відповідно визначених груп.

Розподіл міського населення Закарпатської області за групами міських поселень

Вид поселення	Населення станом на 1 січня 2015р.		Населення станом на 1 січня 2016р.		Населення станом на 1 січня 2017р.	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
1	2	3	4	5	6	7
Великі міста:	115 520	24,72	115 163	24,66	114 007	24,49
м. Ужгород	115 520	24,72	115 163	24,66	114 007	24,49
Середні міста:	85 959	18,40	86 339	18,49	86 037	18,48
м. Мукачеве	85 959	18,40	86 339	18,49	86 037	18,48
Малі міські поселення, в т.ч.	265 795	56,88	265 446	56,85	265 494	57,03
<i>«дуже малі міста»:</i>	155 005	33,17	154 937	33,18	154 971	33,29
м.Чоп	9 001	1,93	8 937	1,91	8 932	1,92
смт Батьово	3 073	0,66	3 048	0,65	3 040	0,65
смт Великий Березний	7 394	1,58	7 443	1,59	7 523	1,62
смт Вилок	3 327	0,71	3 274	0,70	3 243	0,70
смт Королево	9 668	2,07	9 818	2,10	9 896	2,13
смт Воловець	5 159	1,10	5 175	1,11	5 194	1,12
смт Жденієво	1 091	0,23	1 089	0,23	1 101	0,24
м. Іршава	9 249	1,98	9 245	1,98	9 201	1,98
смт Міжгір'я	9 631	2,06	9 607	2,06	9 596	2,06
смт Кольчино	4 323	0,93	4 309	0,92	4 306	0,92
смт Чинадійово	6 969	1,49	6 940	1,49	6 913	1,48
м. Перечин	6 745	1,44	6 737	1,44	6 746	1,45
смт Великий Бичків	9 369	2,01	9 327	2,00	9 298	2,00
смт Кобилецька Поляна	3 465	0,74	3 481	0,75	3 490	0,75
смт Ясіня	8 568	1,83	8 596	1,84	8 619	1,85
м. Тячів	9 112	1,95	9 043	1,94	8 980	1,93
смт Буштино	8 640	1,85	8 620	1,85	8 599	1,85
смт Дубове	9 849	2,11	9 902	2,12	9 945	2,14
смт Солотвино	8 861	1,90	8 791	1,88	8 715	1,87
смт Тересва	7 636	1,63	7 617	1,63	7 625	1,64
смт Усть-Чорна	1 531	0,33	1 543	0,33	1 553	0,33
смт Середнє	3 988	0,85	4 044	0,87	4 138	0,89
смт Вишково	8 356	1,79	8 351	1,79	8 318	1,79
<i>«малі міста»:</i>	32 427	6,94	32 480	6,96	32 670	7,02
м. Рахів	15 372	3,29	15 430	3,30	15 489	3,33
м. Свалява	17 055	3,65	17 050	3,65	17 181	3,69
<i>«напівсередні міста»:</i>	78 363	16,77	78 029	16,71	77 853	16,72
м.Берегове	24 273	5,19	24 038	5,15	23 926	5,14
м. Хуст	28 520	6,10	28 448	6,09	28 473	6,12
м. Виноградів	25 570	5,47	25 543	5,47	25 454	5,47
Міське населення Закарпатської області всього	467 274	100,00	466 948	100,00	465 538	100,00

Джерело: сформовано за даними статистичного збірника «Чисельність наявного населення України на 1 січня 2017 року»

Для Закарпатської області при здійсненні аналізу малих міст з їх приміськими зонами та прилеглими до них територіальними суспільними поселенськими системами обов'язковими критеріальними ознаками є історичний контекст їх розвитку, врахування вертикальної зональності розміщення малих міст в низинній, передгірській та гірській природно-економічних зонах, етнічного складу економічно активного населення, наближеністю до кордону.

Більшість малих міст мають статус історичних. Історичне населене місце - місто, селище чи село, яке зберегло повністю або частково свій історичний ареал з об'єктами

культурної спадщини і пов'язані з ними розпланування та форму забудови, типові для певних культур або періодів розвитку, та занесене до Списку історичних населених місць [3]. Проте чітких критеріїв зарахування міст і, особливо, селищ міського типу до числа історичних місць не вироблено; не до кінця розв'язані питання адаптації українського законодавства до загальносвітових стандартів наукового освоєння, охорони та використання містобудівної спадщини [4]. В список історичних населених місць України (у ньому зазначено 401 населений пункт України, подано відомості про дати їх заснування) занесено і 17 населених пунктів Закарпатської області, що мають статус малих міст. Одним із яскравих прикладів є селище міського типу Королево. Перша писемна згадка про Королево датується 1262 роком. В IX–X ст. на місці замку існувало поселення слов'ян, а в кінці XII ст. на городищі був побудований дерев'яний королівський мисливський будинок, від котрого Королево і отримало свою назву.

У XIV ст. будують кам'яний замок, який отримав назву Замок Нялаб. В 1672 р. замок був зруйнований після придушення змови магнатів. До наших днів збереглися лише деякі фрагменти стін замку.

В Королево унікальний клімат, тож не дивно, що первісні люди скористалися цим раєм на землі і на ній поселилися. Тут знаходиться Королевська стоянка – палеолітична стоянка, одна з найбільших і найдавніша людська стоянка в Центральній і Східній Європі, якій приблизно 1 млн. років, (різні історики називають різні дати, однак всі вони одноставні в одному: це найдревніше поселення людей в Європі) де знайдено знаряддя праці первісної людини з каменю (переважно з андезиту – вулканічної породи) – рубила, скребла, гостроконечники, різці, чопери, ножі. Об'єкт має глибину 12 метрів. Площа стоянки – понад 1 тис. кв. м.

При розкопках виявлено 16 культурних шарів зі слідами матеріальної культури кількох палеологічних епох. Число знахідок сягає близько 100 тис. одиниць. Серед них є знаряддя праці кроманьйонців, неандертальців та пітекантропів. Як показав аналіз, виготовлялися наконечники списів, скребла, ножі, січки майже виключно із місцевого андезиту. Виявилось, що Королівське місцезнаходження протягом сотень тисяч років функціонувало як стоянка – майстерня з виготовлення кам'яних знарядь праці і зброї. Всі ці знахідки є важливим інструментом у дослідженні особливостей розвитку первісного виробництва, вивченні способи життя первісних людей, їх взаємодію з довкіллям тощо.

Жили стародавні люди у мінливих кліматичних і природних умовах, які часом дуже відрізнялися від сучасних. Як показують королівські знахідки займалися найдавніші мешканці України полюванням і збиральництвом. Вони вміли добре обробляти камінь, дерево, кістку і шкіру. Очевидно, вони, як це показують знахідки з інших територій вже знали і використовували вогонь, оскільки нерідко клімат в той час був холодніший, ніж сьогодні [5].

На жаль, при проведенні всеукраїнської акції Сім Чудес Королівська стоянка не потрапила в число ста претендентів, хоча є не тільки унікальним об'єктом туризму як найдревніша стоянка первісних людей на території Стародавнього Світу, а є і неофіційним музеєм під відкритим небом.

Як свідчить аналіз, потенціал малих міст області не використовується в повній мірі, від чого потерпає не тільки сфера туризму, але і соціально-культурний розвиток відповідної території [6-8]. Для виявлення проблем, перспектив розвитку туризму в малих історичних містах Закарпатської області нами проведено їх SWOT – аналіз (табл. 1).

SWOT – аналіз малих історичних міст Закарпаття

<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабі сторони</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Значний природньо-ресурсний потенціал, екологічно чиста територія • Наявність унікальної історично-культурної спадщини • Традиція проведення заходів пов'язаних з історією і культурою • Кордон з чотирма країнами ЄС та наявність тісних історичних зв'язків 	<ul style="list-style-type: none"> • Низький рівень життя населення • Нерозвиненість інфраструктури • Неблагополучна демографічна ситуація • Низький рівень розвитку соціально-культурної сфери • Недостатній рівень індустрії розваг • Відсутність фінансових ресурсів
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток прикордонної та транспортної інфраструктури • Розвиток транскордонного туристичного співробітництва • Участь в державних та міжнародних програмах по розвитку туризму • Залучення фінансових ресурсів приватно-державного партнерства по створенню бізнес-проектів 	<ul style="list-style-type: none"> • Нестабільна економічна ситуація • Низька кваліфікація і підготовка кадрів • Незадовільна транспортна і дорожня структура • Відсутність підприємницького досвіду у населення • Низький рівень розвитку інженерно-інфраструктурних об'єктів • Розвиток закордонного туризму в регіоні

Як свідчить SWOT – аналіз малих історичних міст Закарпаття, обмеженість економічної бази, відсутність конкурентних переваг в залученні кадрів і інвестицій приводить до зростання безробіття, міграції за кордон і у великі міста молоді. Низький рівень життя населення малих міст, несприятлива демографічна ситуація, рівень розвитку охорони здоров'я, недостатній рівень розвитку соціально-культурної сфери та розвитку інженерної інфраструктури об'єктів стримує розвиток малих міст.

Підтримка регіональної влади в забезпеченні самобутньої народної культури в малих містах, звичаїв, традицій, обрядів, охоплюючи культурну спадщину національних меншин, розробка і впровадження програм збереження історико-архітектурної спадщини дасть новий поштовх зростання економіки та добробуту населення малих історичних міст.

Список використаних джерел

1. Гарапко Е. В. Розвиток малих міських поселень: нормативно-правовий аспект / Е. В. Гарапко, В. В. Гоблик // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія "Економічні науки" : наукове фахове видання. – Київ, 2017. – №7(7). – С.76-81.

2. Хорев Б. Городские поселения СССР. Проблемы роста и их изучение. Очерки географии расселения / Б. Хорев. – М.: Мысль, 1968. – 256 с.

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Списку історичних населених місць України». №878 від 21 липня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua/1 doc2.nsf/link1/ KP010878.html> (дата звернення: 03.04.2018р.).

4. Верменич Я.В. Історичне місто, термін//Енциклопедія історії України: у 10 т./редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2005. –Т. 3 : Е–Й.– 672 с.

5. Вікіпедія. Державна служба статистики України : статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 03.04.2018р.).

6. Гоблик В.В. Ресурсне забезпечення розвитку кластерів у рекреаційно-туристичному комплексі регіону / В. В. Гоблик, Т. Д. Щербан, С. Ю. Добош // Економіка і суспільство : електронне наукове видання. – Мукачево : МДУ, 2015.– №1.– С.759-762.

7. Гоблик В. В. Регулювання діяльності у сфері сільського зеленого туризму: досвід Європи / В. В. Гоблик, Т. Д. Щербан // Економіка та суспільство: електронне наукове видання.– Мукачево : МДУ, 2016.– №3. – С.27-29.

8. Лендел О. Д. Напрямки розвитку ринку туристичних послуг в регіоні /О. Д. Лендел, В. В. Гоблик // *New achievements of world science : proceedings of VII International scientific conference*. – Morrisville : Lulu Press, 2017. – С.38-41.

References

1. Garapko E.V., Hoblyk V.V. (2017), Rozvytok malykh miskykh poselen: normatyvno-pravovy aspekt [Development of small urban settlements: the regulatory aspect], *International Scientific Journal «Internauka». Series «Economic Sciences»*, № 7(7), Publishing house «Internauka», Kyiv, pp.76-81.

2. Khorev, B. (1968), Horodskye poseleniya SSSR. Problemy rosta y ykh yzuchenye. Ocherky heohrafiyy rasseleniya [Urban settlements of the USSR. Growth problems and their study. Essays on the geography of settlement], Thought, Moscow, 256 p.

3. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Spysku istorychnykh naselenykh mistv Ukrainy» [The Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the List of historical settlements of Ukraine», 2001. Resolution from July 21, 2001 № 878 Available at: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KP010878.html [Accessed: February 12, 2018].

4. Vermenich Ya.V. Istorychne misto, termin [Historical city, the term], *Encyclopedia of history of Ukraine*, Т. 3: Е-У, Scientific thought, Kyiv, pp. 573-574.

5. Wikipedia. Free encyclopedia, 2018. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: statystychna informatsiia [State statistics service of Ukraine: statistical information]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [Accessed: February 10, 2018].

6. Hoblyk V.V., Scherban T. D., Dobosh S. Yu., 2015. Resursne zabezpechennia rozvytku klasteriv u rekreatsiino-turystychnomu kompleksi rehionu [Resource support for the development of clusters in the recreational and tourist complex of the region]. *Economy and Society*, №1. Available at: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal-1> [Accessed: February 11, 2018].

7. Hoblyk V.V., Scherban T. D., 2016. Rehuliuвання діяльності у сфері сільського зеленого туризму: досвід Європи [Regulation of activities in the field of rural green tourism: the experience of Europe]. *Economy and Society*, №3. Available at: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal-3> [Accessed: February 11, 2018].

8. Lendel O.D., Hoblyk V.V., 2017. Napriamky rozvytku rynku turystychnykh posluh v rehionі [Directions of the development of tourist services market in the region]. *New achievements of world science : proceedings of VII International scientific conference*, Lulu Press, Morrisville, pp. 38-41.